

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

Redactie : H. Bronkhorst
J. Kruidenier
H.L.M. Vink-Postema
E. Witsenburg-Horsman

Typewerk : M. van der Laan-Reitsma

Redactie-adres : H.L.M. Vink-Postema, Andoornhof 46,
3742 EB Baarn. Tel. 02154 - 16820.

De Historische Kring "Baerne" stelt zich ten doel het bestuderen van en belangstelling kweken voor geschiedenis in het algemeen en van Baarn in het bijzonder. Zij tracht dit doel te bereiken door middel van het organiseren van lezingen, excursies, tentoonstellingen en het uitgeven van een eigen tijdschrift.

Naast deze algemene activiteiten bestaat de mogelijkheid toe te treden tot de volgende werkgroepen:

1. Wergroep Archeologie
Inlichtingen: J.W.A.A. van der Laan, De Schoener 12,
3742 HD Baarn. Tel. 02154 - 11656.
2. Wergroep Archiefonderzoek
Inlichtingen: G.H. Grootendorst-Doornekamp, Van Beethovenlaan 5, 3741 HW Baarn. Tel. 02154-13133.
3. Wergroep Interviews en Reportages
Inlichtingen: J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet, Prof.
Meijerslaan 10, 3741 XH Baarn. Tel. 02154-20161.
4. Wergroep Oudheidkamer
Inlichtingen: W. v.d. Hoek-Baas, Burg. Penstraat 4,
3741 AH Baarn. Tel. 02154 - 21470.

INHOUD

1. Van de redactie
2. Baarn als vakantieoord
3. Vincent van Gogh in Baarn: "Wat is het daar mooi"
4. Onze omroepers
5. Aktiviteiten Oudheidkamer
6. Stads kernarcheologie in Baarn
7. Oude bekenden
8. Winkelen in Baarn anno 1912
9. Aktiviteiten Archeologische Werkgroep

VAN DE REDAKTIE

In dit juni-nummer van "Baerne" voert de heer F.J. Kramer u terug naar de Baarnse zomers van weleer. Onze woonplaats, indertijd een geliefd vakantieoord, bezat talrijke horecabedrijven. Er was een gevarieerd aanbod: terwijl de minder draagkrachtigen een kamer (al dan niet met pension) huurden bij particulieren, namen de best gesitueerden graag hun intrek in het chique "Badhotel" aan de Julianalaan. Vele bekende persoonlijkheden bezochten destijds, logies houdend in dit hotel, ons dorp.

Degene, die van alle bezoekers aan onze woonplaats de beroemdste zou worden, kon zich echter nimmer de luxe van een duur hotel veroorloven. De jonge Vincent van Gogh arriveerde in 1877 per trein aan het Baarnse station voor een bezoek aan zijn oom Cor, woonachtig aan de Prins Hendriklaan. Uitgaand van dit gegeven schreef de heer H. Bronkhorst een boeiend artikel voor ons blad.

Verder treft u in deze "Baerne" een belangwekkend rapport aan, geschreven door Thomas Cleij, lid van de Archeologische Werkgroep. In dit rapport staat het onderzoek ver-

meld naar het bodemarchief van het oudste gedeelte van Baarn.

Naar aanleiding van het stuk "Oude Bekenden" in het vorige nummer tekende ons lid mevrouw E.G. Baart haar herinneringen aan andere markante Baarnse figuren voor ons op. Een artikeltje dat velen van u zal aanspreken!

Een ander lid van onze Kring, mevrouw L. Egmond-Pluim, verhaalt op levendige wijze hoe zij heel vroeger, als jong meisje, in de nieuwe kleren gestoken werd.

Tenslotte melden wij dat leden, die nog niet in het bezit zijn van het register bij de tiende jaargang van "Baerne" dit desgewenst kunnen aanvragen bij onze secretaris.

o-o-o-o

BAARN ALS VAKANTIEOORD

"Baarn, parel van het Gooi
is als woonplaats wondermooi!"

Misschien klinkt deze aanprijzing van Baarn iets te overdreven. Hij komt voor in één van de vakantiegidsen van vóór 1940. De gematigder aanduiding van Baarn als "lusthof van Eemland" klinkt al wat beter. Als we van lustoord spreken is dat niet zonder reden.

Na de aanleg van de spoorlijn door de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij in 1874 werd Baarn als woonplaats wakker uit een sluimerend bestaan. Men vestigde zich steeds vaker in Baarn, soms voor vast, soms had men er een tweede huis voor in de zomer.

Maar niet alleen de vaste bewoners wisten Baarn te vinden, ook de pensiongasten zochten hier in de zomer hun rust en ontspanning. En zo kwam het dat Baarn steeds meer bekendheid ging geven aan de mogelijkheden die het te bieden had. Er verschenen dan ook uitvoerige gidsen en folders. Een naam die we beslist moeten noemen was T. Plum, die voor iedere V.V.V.-gids werd gevraagd om een beschrijving te geven van Baarn, wat betreft historie en andere zaken die voor iedere gast van belang waren. Voor vaste bewoners van Baarn was het belangrijk dat de belastingen zo laag mogelijk waren.

Lezen we verder in deze gidsen, dan blijkt dat er meer dan 100 geregistreerde adressen waren die in de zomer of het hele jaar door pension hielden. De prijzen varieerden van f 2,50 tot f 6,-- voor volledig pension. In 1934 kostte in hotel de la Promenade logies met ontbijt f 2,50 en voor een volledig pension rekende men f 4,-- per dag. In hotel Zeiler kon men vanaf f 5,-- per dag volledig pension genieten. Veel comfort boden de meeste pensions toen nog niet. Zo bleken verschillende pensions alleen maar over gas te beschikken. Er werd speciaal bij vermeld als er electriciteit aanwezig was. Op een wastafel met stromend water moest men ook niet altijd rekenen. Lampetkan en kom behoorden tot het badgerief.

Hotel Regulations.

The Hotel Zeiler is open the whole year through.

Bedroom for 1 person from	flor. 2.— upwards	} Electr. Light Attendance included.
" " 2 " "	" 5.— "	
Private drawing-Rooms "	" 6.— "	
Breakfast (tea, coffee or chocolate, bread, butter, cheese, smoked beef etc.)		flor. 0.75
Luncheon at fixed hour (table d'Hôte separate tables)		" 1.50
" at other hours		" 1.75
" Private room		" 2.50
Dinner at fixed hour (table d'Hôte separate tables)		" 2.50
" at other hours.		" 3.—
" Private room		" 4.—
Restaurant à la carte at moderate prices.		

Hoewel hoofdzakelijk Nederlanders Baarn als vakantieoord uitzochten, trachtte men ook in het buitenland vakantie-gangers voor Baarn te interesseren. Hotel Zeiler gaf een heel bijzonder gidsje uit in het Engels. Foto's gaven aan hoe ruim en comfortabel de "bedroom" was, maar ook hier zien we de lampetkan en de waskom op de achtergrond. Dit alles is in de tegenwoordige tijd met het vele comfort nauwelijks meer voor te stellen. Maar met de veranderingen is ook de table d'Hôte verdwenen. Hoe gezellig moet het geweest zijn als een ieder op een bepaalde tijd aan een open tafel aan kon schikken. In Frankrijk in de Dordogne hebben we dit eenmaal meege-maakt, overigens met veel genoegen. Jammer dat dit niet meer in de hotels voorkomt. Maar ook de vele hotels die Baarn rijk was, zijn er niet meer. Om er maar een paar te noemen:

Het Badhotel (met zijn geneeskrachtige baden);
 Hotel Zeiler;
 Hotel Velaars, later Hotel Centraal (nu Hema);
 Carlton Family Hotel, schitterend gelegen op het mooiste
 plekje van Baarn;
 De Rustende Jager in de Emmalaan;
 Hotel Trier tegenover Paleis Soestdijk (nu flatgebouw);
 Hotel de Pauw, nu garage Van Kooy aan de Eemnesserweg;
 Hotel Groeneveld, nu alleen nog restaurant;
 Hotel Stork, nu flatgebouw.

Over mooiste plekje gesproken.

Ook de café's wisten hun omgeving en dranken aan te prijzen. In de Stations Bar kostte een halve liter Pilsener 10 ct., een glas echt Münchener Bier 15 ct.

STATIONS-BAR

annex RESTAURANT met BILJART.

Bekend door de uitstekende

Consumptie en billijken prijs.

$\frac{1}{2}$ Liter Pilsener Bier. . . . . **10** ct.

Dekselglas echt Munchener Bier **15** ct.

Annex Terras waar de bezoekers en hunne Dames na de wandeling een aangenaam zitje hebben tot gebruik van ververschingen. -

 HOEK LEESTRAAT, gezicht op de schoone **PRINS HENDRIKLAAN**.

Aanbevelend, **A. LIEUWMA.**

Hoe aantrekkelijk Baarn als vakantieplaats wel was, werd duidelijk door de toename van de bevolking in vakantietijd. Deze nam, toen Baarn nog maar 8000 inwoners had, tot 14000 toe in de zomermaanden. De tearooms, de hotels en pensions en de verdere middenstand profiteerden hier in hoge mate van. Er kwamen veel nieuwe winkels en de Laanstraat werd wel eens de Baarnse Kalverstraat genoemd.

Maar de tijden veranderden.

Kort na de oorlog kon men nog niet naar het buitenland en was Baarn als vakantieplaats nog zeer in trek. De vele fiets- en wandeltochten die men vanuit Baarn kon ondernemen waren erg populair.

Langzamerhand echter groeide ook de belangstelling voor het buitenland en het aantal vakantiegangers werd in Baarn minder. Wie houdt er nu nog pensioengasten en van de hotels bleven er ook niet veel over. Baarn als vakantieplaats bij uitstek bestaat niet meer. Maar een luthof in Eemland blijft het.

F.J. Kramer.

Bronnen:

T. Plum, Uit de Geschiedenis van Baarn
Gidsen V.V.V.

VINCENT VAN GOGH IN BAARN: "WAT IS HET DAAR MOOI"

Vincent van Gogh is 110 jaar geleden een keer in Baarn geweest. Dat gebeurt op zondagmiddag 20 mei 1877. De 24-jarige Vincent maakt dat uitstapje vanuit Amsterdam, waar hij dan sinds 11 dagen inwoont bij zijn oom Jan, een broer van zijn vader. Die oom, schout bij nacht J. van Gogh, is in Amsterdam directeur van de marinewerf. Hij is een weduwnaar, wiens volwassen kinderen al uit huis zijn.

Vincent is op 9 mei 1877 naar Amsterdam gekomen om er te studeren voor het staatsexamen, want hij heeft het plan opgevat om aan de universiteit theologie te gaan studeren. Dat staatsexamen heeft hij nodig om toegelaten te worden tot de theologische faculteit, omdat hij slechts enkele jaren H.B.S. heeft gehad.

Na die H.B.S.-tijd is hij in 1869 als 16-jarige jongen bediende geworden in de kunsthandel Goupil in Den Haag, die werd opgericht door zijn oom Vincent ("oom Cent"). De jonge Vincent zou, evenals zijn oom en naamgenoot Vincent, zijn carrière in de kunsthandel gaan maken. Aanvankelijk schijnt daar een goede toekomst voor hem te liggen. Hij werkt in de zaken van Goupil in Londen en Parijs, maar na enige tijd zijn zijn superieuren niet meer tevreden over hem. Hij kan niet op de gewenste manier met de cliëntèle omgaan. Zo wordt hij op 1 april 1876, als hij op de hoofdzetel van Goupil in Parijs werkt, wegens incompetentie ontslagen.

Van Parijs reist hij naar Engeland, waar hij in Ramsgate hulponderwijzer wordt en vervolgens in Isleworth hulpprediker. Maar ook daar is het geen succes.

Bij terugkeer in Nederland, in januari 1877, werkt hij enige maanden in de boekhandel van Blussé en Braam in Dordrecht. Maar hij houdt zich, in de tijd van zijn baas, meer bezig met bijbelvertalen en pentekeningetjes maken, dan met het werk dat hem als bediende is opgedragen. Op 2 mei krijgt hij zijn ontslag en een week later is hij dus in Amsterdam.

Hij krijgt daar les in Grieks en Latijn van een bekende leraar oude talen, Dr. M.B. Mendes da Costa, en Vincents oom J.P. Stricker, een predikant, houdt toezicht op de studie.

Vincent van Gogh ca. 1872

Hij zou twee jaar voor dat staatsexamen moeten werken en dan nog een jaar of vijf aan de universiteit, om tenslotte, evenals zijn vader en als zijn grootvader, hervormd predikant te worden. "Ik wil herder worden, net als pa", zegt hij. Maar ook dat zeer ambitieuze plan wordt al heel spoedig een mislukking. Vincent heeft die studie maar ruim een jaar volgehouden. Hij kan zich niet concentreren op de grammatica's Grieks en Latijn en hij wil niet de vereiste thema's maken. Tenslotte zegt hij dat hij niet weet waarom je al die geleerdheid nodig zou hebben als je het evangelie wilt prediken. In juli 1878 verlaat hij Amsterdam, om naar een school voor evangelisten in Brussel te gaan.

In het bos van Baarn

Maar laten we terugkeren naar de eerste maand van zijn Amsterdamse periode. Op maandag 21 mei 1877 schrijft hij vanuit Amsterdam een brief aan zijn broer Theo, waarin hij, in één lange zin vertelt van het bezoekje aan Baarn:

"Gisterenmiddag ben ik met oom Jan naar Baarn geweest, wat is het daar mooi, wij wandelden in de lanen van sparren en beuken in het bosch en zagen de zon ondergaan in het eikenhakhout."

Vincent, die veel met de trein reisde, is ongetwijfeld met de trein van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Mij van Amsterdam naar Baarn gekomen, om uit te stappen op het station, dat drie jaar te voren was gebouwd, toen in 1874 deze lijn naar Amersfoort was aangelegd.

Nu komt dan de vraag: wat deden Vincent en zijn oom in Baarn, anders dan een mooie boswandeling maken? We mogen aannemen, dat zij naar het buitenverblijf van oom Cor gingen, een villa op de hoek van de Prins Hendriklaan en de Amaliaalaan. Weliswaar heeft oom Cor zich pas op 18 april 1878 officieel laten inschrijven in het Baarns bevolkingsregister, maar het is niet uitgesloten dat hij er in het voorafgaande jaar al in het voorjaar en de zomer van tijd tot tijd verbleef (oom Cor was in die tijd eigenaar van verscheidene huizen in Baarn).

Wie was oom Cor?

Wie was onze plaatsgenoot, die door Vincent in zijn brieven oom Cor, maar meestal C.M., wordt genoemd?

Cornelis Marinus van Gogh, broer van Vincents vader, was de jongste zoon van Ds. Vincent van Gogh. Deze zoon Cor werd 15 maart 1824 in Breda geboren. Zijn vader is daar dan predikant.

Op 19-jarige leeftijd komt Cor als klerk in dienst bij de ontvanger der registratie in Oosterhout. "Hij voldoet daar heel goed", volgens een getuigenis uit die tijd. Vervolgens promoveert hij in 1844 naar de registratie in Breda, om al een jaar later boekhouder te worden in de kunsthandel van zijn oudere broer Hein in Rotterdam, bij wie hij ook inwoont.

In 1849 gaat Cor zich zelfstandig vestigen als kunsthandelaar en boekhandelaar in Amsterdam op het adres Leidsestraat 190. "De zaken gaan voorspoedig. Hij weet zich gepoch te maken en ondervindt veel goeds", zo vertelt zijn zuster M.J. van Gogh. Later vestigt Cor zich met zijn zaak op Keizersgracht 449.

Hij trouwt op 12 juli 1855 met Phoebe Elisabeth Reinhold, "nog heel jong, maar innig lief", die al in oktober van het volgend jaar komt te overlijden.

Cornelis Marinus van Gogh
(oom Cor)

Op 30 mei 1862 trouwt Cor voor de tweede maal, in Amsterdam met de 26-jarige Johanna Franken. Mevrouw Van Gogh-Franken zal tot haar dood op 16 juni 1919 in Baarn blijven wonen.

Vincent komt vaak in de kunsthandel van oom Cor. Hij ziet er werken van Jozef Israëls, Anton Mauve, Johannes Bosboom, Charles Rochussen en H. Valkenburg. Maar C.M. van Gogh is ook boekhandelaar. Hij verkoopt bijvoorbeeld de serie Musées de la Hollande. Bovendien heeft hij de eerste jaargang uitgegeven van het tijdschrift De Kroniek, met prenten van Marius Bauer en met litho's van Jan Veth. In zijn zaak staan, volgens een brief van Vincent, "mooie kasten, waarin de heele Gazette des Beaux Arts in roode banden".

Vincent heeft aan zijn oom Cor eens 12 stadsgezichtjes (tekeningen) kunnen verkopen voor f 30,--, dus voor een rijksdaalder per stuk. Vincent schrijft over die opdracht: "Het is een lastig karwei, waar voor meer dan f 30,-- moeite aan zit". Vincent had wel meer en betere zaken willen doen met oom Cor, maar de relatie is stroef en vaak antwoordt oom Cor gewoon niet op de brieven van Vincent, die zich daarover tegenover Theo beklagt.

Oom Cor had dus naast een Amsterdamse woning een buitenverblijf in Baarn. Het huis aan de Prins Hendriklaan heeft hij waarschijnlijk laten bouwen door de architect Theo Colenbrander, die vooral de kunstgeschiedenis is ingegaan als de eerste Nederlandse industriële ontwerper.

Oom Cor is de laatste jaren van zijn leven ernstig ziek. Hij overlijdt op 3 september 1908 in Leiden. Zijn zaak is dan al overgenomen door zijn zoon Vincent, die echter zijn vader niet lang overleeft. Deze kunsthandelaar Vincent van Gogh, neef van de schilder, overlijdt op 25 augustus 1911 in Nunspeet, slechts 45 jaar oud.

Dat is dan het verhaal van de bewoners van Baarn C.M. van Gogh en zijn vrouw Johanna en van hun neef Vincent, die op een mooie voorjaarsdag van 1877 in onze bossen is komen wandelen.

H. Bronkhorst.

Geraadpleegde literatuur:

- Vincent van Gogh: Verzamelde brieven, Amsterdam. 1974.
- Marc Edo Tralbout: Vincent van Gogh, London. 1969.
- De Navorscher, 61ste jaargang, Amsterdam. 1912.
- Nederland's Patriciaat, 's-Gravenhage. 1964.
- A.M. Hammacher en Renilde Hammacher: Van Gogh, Amsterdam. 1982.
- Dank aan mevrouw G.H. Grootendorst-Doornekamp voor gegevens uit het bevolkingsregister van Baarn.

O-O-O-O

ONZE OMROEPERS

Een opmerkelijke lezeres maakte ons attent op het feit, dat het ambt van omroeper in onze gemeente tot 1947 heeft bestaan. De laatste plaatsgenoot die met bekken en slagstok rondging, heette Koffrie. Hij schijnt een bekende figuur geweest te zijn, die zijn werk met de nodige zwier verrichtte. In de oorlogsjaren had hij wel eens moeite met de berichten die hij moest doorgeven en hij schijnt zelfs een keer "vastgezeten" te hebben op het politiebureau.

De hechtenis was echter van korte duur; kwaad had deze ras-echte Baarnaar nooit in de zin.

In 1947 werd er definitief met het omroepwerk gestopt. Radio en televisie kwamen aan het woord; zij verzorgden in den vervolge de "omroep".

O-O-O-O

AKTIVITEITEN OUDHEIDKAMER

Op 13 en 14 maart jl. heeft de werkgroep Oudheidkamer een succesvol Open Huis gehouden. Zowel vrijdagavond als zaterdag stroomden de belangstellenden naar de kelder van het Gemeentehuis. Het thema was ditmaal "Baarnse verenigingen". Er waren twee borden opgesteld met foto's van de meest uiteenlopende verenigingen uit heden en verleden. Ook waren foto's en albums met foto's van bekende Baarnaars en bekende verdwenen plekjes van vroeger te bezichtigen. De oude ansichten hadden natuurlijk ook veel aftrek.

Tijdens het Open Huis rees het plan de borden en albums in de bejaardencentra tentoon te stellen. Dit werd snel verwezenlijkt en zo konden de week erop de bewoners van Santvoorde van het gebodene genieten. Weer een week later verhuisde alles naar Schoonoord en hier was de belangstelling zelfs nog groter.

Na dit geweldige succes werden dadelijk voorbereidingen getroffen voor de tentoonstelling t.g.v. het Gouden Huwelijk van H.K.H. Prinses Juliana en Prins Bernhard. Deze tentoonstelling werd gehouden in de showroom van "Het Kaperschip" in de Brinkstraat, welk pand welwillend door de heer Westerhof werd afgestaan, waarvoor onze hartelijke dank.

Van 30 april t/m 5 mei werden foto's, programma's, medailles, borden, bekens en verder alles wat op de verloving, het huwelijk en de "blijde incomste" in Baarn betrekking had getoond. Ook hier was de belangstelling enorm.

Vooraf op Koninginnedag was de beschikbare ruimte veel te klein om alle bezoekers te ontvangen. Men was verbaasd over de hoeveelheid aan artikelen en foto's, die na 50 jaren nog bewaard gebleven zijn.

De werkgroep Oudheidkamer heeft met deze zo kort op elkaar volgende tentoonstellingen veel werk moeten verzetten, maar kan dankbaar terugzien op deze geslaagde manifestaties en dankt allen die hieraan hebben meegewerkt heel hartelijk.

De Werkgroep.

STADSKERNARCHEOLOGIE IN BAARN

Inleiding

In februari 1982 is door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek een onderzoek gepubliceerd, getiteld: "Het Bodemarchief bedreigd. Archeologie en planologie in de binnensteden van Nederland."

Het boek houdt zich bezig met de ondergrond van 197 Nederlandse binnensteden. Deze ondergrond is als een archief, waarin tal van interessante zaken uit het verleden van de steden liggen opgeslagen. Door moderne bouwactiviteiten worden steeds grotere aanslagen gepleegd op dit archief. Het wordt bedreigd.

Het boek wijst op deze ernstige situatie, maar geeft tevens maatregelen aan om het gevaar af te wenden. Archeologisch onderzoek op de meest bedreigde plaatsen is een dergelijke maatregel, een bestemming gericht op het behoud is weer een andere. Het meest effectieve middel is de aanstelling van een stadsarcheoloog.

Het boek is het resultaat van een enquête onder de 197 steden verricht door een werkgroep vanuit de R.O.B.

De uitkomst van de totale analyse is schrikbarend. De publicatie laat geen andere conclusie toe dan dat er concrete maatregelen getroffen moeten worden.

De bedoeling van dit rapport is:

- I te laten zien wat er in 1982 is geconstateerd met betrekking tot het Baarns bodemarchief,
- II aan te geven welke maatregelen door de gemeente Baarn zijn getroffen als reactie op het onderzoek van 1982,
- III te bekijken hoe de situatie anno 1987 is,
- IV aan te geven welke maatregelen in de toekomst zouden moeten worden getroffen om het bodemarchief te beschermen of bij dreigend verlies te kunnen bestuderen.

I. SITUATIE IN 1982 VAN HET BAARNS BODEMARCHIEF

De onderzoekers hebben de toestand van het bodemarchief van de 197 steden gemeten. Aan de hand van die metingen hebben ze elke stad een getal gegeven, dat aangeeft hoever de erosie in die stad is gevorderd. Dit getal is de erosie-factor. De cijfers lopen van I tot en met IV. Zij zijn als volgt tot stand gekomen. Eerst zijn de percentages verloren en bedreigd voor de binnenstad bij elkaar opgeteld. Daarna zijn de steden al naar gelang de hoogte van de som van hun bedreigings- en vernietigingsquotiënt in vier klassen ingedeeld:

I	som	5%	niet direkt verontrustend
II	som	5 -10%	verontrustend
III	som	10-15%	zeer ernstig
IV	som	15%	rampzalig

De erosie-factor voor Baarn werd door de onderzoekers vastgesteld op II. De toestand van het Baarns bodemarchief bleek dus verontrustend te zijn. Dit kwam door het vernietigingsquotiënt dat 5,5% bedroeg. Over de hoogte van het bedreigingsquotiënt was geen conclusie mogelijk. De onderzoekers constateerden dat Baarn meerdere gebieden in de stadskern verloren had, maar dat er geen belangrijke gebouwen e.d. door bouwactiviteiten op archeologisch gebied waren verloren gegaan. Ook werd vermeld dat in Baarn geen Middeleeuws stadskernonderzoek had plaatsgevonden, maar dat er wel archeologisch onderzoek naar de kerk was geweest.

II. GETROFFEN MAATREGELEN DOOR DE GEMEENTE BAARN

Op de uitslag van het onderzoek is door de Gemeente Baarn niet gereageerd. Dit had bijvoorbeeld gekund door het treffen van één van de in de inleiding genoemde maatregelen. Deze zouden in samenwerking met de in Baarn functionerende Archeologische Werkgroep (ARWE) mogelijk kunnen worden verwezenlijkt. Er zou in ieder geval getracht kunnen worden om een verslechtering van de situatie van het bodemarchief te voorkomen. Maar de ARWE werd niet op de hoogte gebracht van de resultaten van het onderzoek.

In 1986 is door de ARWE met succes opnieuw contact gezocht met de afdeling Publieke Werken van de Gemeente Baarn om daardoor een betere grip te krijgen op het Baarns bodemarchief. De samenwerking is helaas nog wel erg kleinschalig.

III. DE SITUATIE VAN HET BODEMARCHIEF ANNO 1987

In de afgelopen 5 jaar is de situatie van het Baarns bodemarchief zeer verslechterd. Na een inventarisatie blijkt dat ongeveer 15,9% van de stadskern van Baarn verloren is gegaan. Bij de totstandkoming van dit cijfer is voor de stadskern het gebied genomen, dat in 1840 redelijk dicht bebouwd was. Verloren gebieden zijn de gebieden in die stadskern waar na 1945 bouwactiviteiten zijn geweest. Het is ook nu niet mogelijk gebleken een bedreigingsquotiënt vast te stellen. In ongeveer 5 jaar blijkt er dus een verslechtering van de situatie van het Baarns bodemarchief te zijn opgetreden van erosie-factor II naar IV! Erosie-factor IV houdt in dat we met een rampzalige situatie te maken hebben. Hier komt bij dat bij de bouw van de HEMA (hoek Brinkstraat/Brink) de fundaties van één van de belangrijkste gebouwen van Baarn zijn verdwenen; namelijk die van het Rechthuis. Ook mag niet vergeten worden dat in de laatste jaren in een vrij aanzienlijk gedeelte van het centrum nieuwe riolering is aangelegd. De vernietiging van archeologische gegevens onder de straten worden niet meegerekend in het vernietigingsquotiënt. Zou dit wel gedaan worden, dan zou dit quotiënt voor Baarn nog eens flink stijgen.

IV. ONTSTAANSGESCHIEDENIS VAN BAARN

Helaas is nog steeds niet bekend wanneer de geschiedenis van Baarn is begonnen en waar de oorspronkelijke nederzetting van Baarn moet hebben gelegen. Dit komt omdat er nauwelijks archeologisch onderzoek in het centrum is gedaan. Dit weinige onderzoek bestaat maar voor een klein gedeelte uit systematisch archeologisch onderzoek. Het grootste gedeelte bestaat uit enkele snel genomen waarnemingen in een bouwput.

Voor de stadskern van Baarn is het gebied genomen waarop in 1920 al een redelijk dichte bebouwing stond. Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat hier de oorspronkelijke nederzetting van Baarn moet hebben gelegen, omdat de 14e eeuwse Pauluskerk vrij centraal in dit gebied staat en er volgens Pluim in 1921 in de Kerkstraat bij de bouw van de Aloysiuschool een vroeg-Christelijk kerkhof is gevonden. Dit versterkte de gedachte van sommige historici dat bij de Brink al voor 1000 een nederzetting moest zijn geweest.

De verbazing was dan ook groot toen bij een klein archeologisch onderzoek in 1986 in de Leestraat nr. 14 op de bouwlocatie van een garage enkele 12e eeuwse scherven werden gevonden. Deze scherven lagen in een kuil met hutteleem en houtskool. Dit zou erop kunnen wijzen dat er middeleeuwse bewoning in de nabijheid is geweest. Het kan ook gaan om een "afgedwalde" boerderij of een toevallige kuil. Dit zou archeologisch onderzoek in de toekomst in de omgeving van de Leestraat moeten aantonen.

In de omgeving van de Brink is één 13e eeuwse scherf gevonden. De eerstvolgende menselijke sporen komen uit de 17e eeuw in de vorm van afvalkuilen van een vensterglasfabriek. Echte bewoningssporen in de omgeving van de Brink dateren pas uit de 18e eeuw. Dit zijn enkele waterputten en grote hoeveelheden scherven van eenvoudig gebruiks aardewerk.

V. CONCLUSIE EN TOEKOMST

Tot nu toe is door de Gemeente Baarn geen aandacht besteed aan archeologie in de stadskern. Dit blijkt tot gevolg te hebben gehad dat de toestand van het Baarns bodemarchief rampzalig is. De Gemeente Baarn zal dus op korte termijn maatregelen moeten treffen om de vernietiging tot staan te brengen. Hiervoor zullen de graafwerkzaamheden in de stadskern en in iets mindere mate in de omgeving van de Leestraat gecoördineerd moeten worden. De Baarnse archeologische werkgroep (ARWE) zou hierbij een belangrijke rol kunnen spelen gezien de daar aanwezige ervaring en mankracht op archeologisch gebied. Zo zal bij het ontstaan van een eventuele bouwlocatie rekening gehouden moeten worden met een grootschalig archeologisch onderzoek.

Hiermee moet dan alsnog geprobeerd worden om de geschiedenis van Baarn naar boven te halen. De grote onkosten die een dergelijke opgraving met zich meebrengen zouden opgevangen moeten worden door subsidies, steun van het bedrijfsleven of door een stelpost op de begroting van de bouwwerkzaamheden (1%-regeling).

Er moet NU iets gebeuren. Laten we hopen dat de vernietiging van het Baarns bodemarchief tot staan wordt gebracht en dat de Gemeente Baarn zich in de toekomst zal kunnen beroepen op het feit dat in haar stadskern op professionele wijze aan STADSKERNARCHEOLOGIE wordt gedaan.

Thomas Cleij.

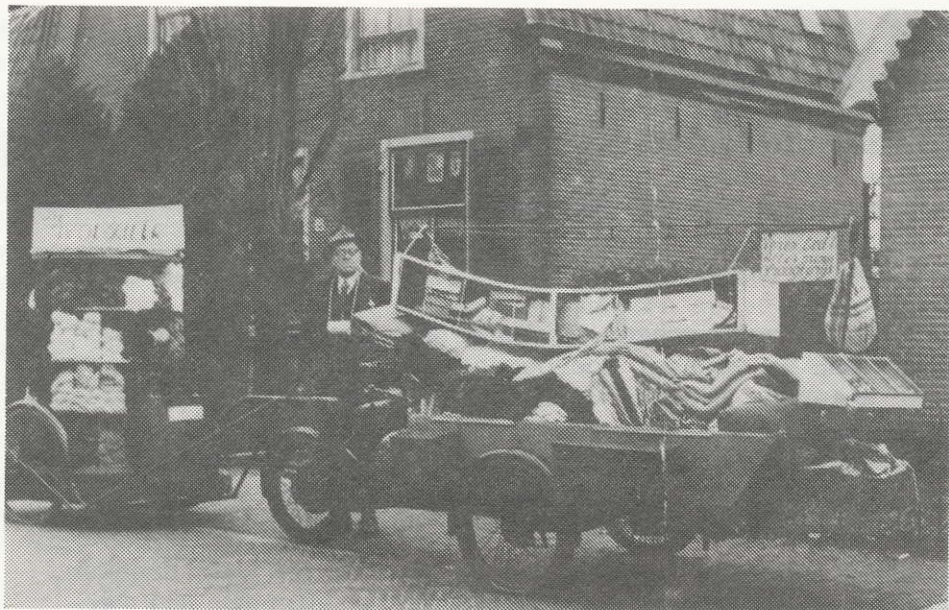
OUDE BEKENDEN

Onder die titel werden enkele bekende oude Baarnse figuren beschreven in het vorige nummer van Baerne. Het artikel werd besloten met de woorden: Misschien dat de lezers van Baerne weer andere opmerkelijke figuren uit vroeger dagen kennen. In dat geval ontvangen wij graag namen en gegevens. Een nieuw lid van onze "Kring" ging in op dit verzoek. Zij meldde ons het volgende:

Wat ik mij van vroeger herinner aan Baarnse figuren wil ik graag aan uw verhaal toevoegen; figuren van zo'n vijftig jaar geleden: Broeder Gerritsen van het Leger des Heils. Deze kleine, zeer opgewekte man in uniform en dito-pet, fietste regelmatig op zijn (meisjes-)rijwiel door het dorp en had voor ieder een aardig woord; hij had een heel hoge stem en men wist al van te voren dat hij in aantocht was.

De heer Looyenga liep door alle buurten met een handkar, waaronder een zwarte hond als trekdier diende. Hij verkocht manufacturen. Iedere keer als hij in de volgende straat of laan kwam kondigde hij als volgt zijn waar aan: "Garen, band, veters, knopen, knopenhaakjes, elastiek en aanbreiwerk" (wat dat dan ook wezen mocht). En tijdens de oorlogsjaren voegde hij er, wanneer Koninginnedag (31 augustus) naderde, nog aan toe: "en Oranje-directoires maat 50". Overigens was zijn hondekar toen al vervangen door een bakfiets met aanhangwagen en "volgrijtuig". Toen ik tien jaar werd en hij die dag toevallig in de buurt was, kon ik niet nalaten hem dit te vertellen; ik vond tien jaar heel gewichtig. Van Looyenga kreeg ik als cadeautje een metalen vingerhoedje voor kinderen, nummer 0, de kleinste maat. Dat heb ik steeds bewaard en is nu vijftig jaar oud.

Uit Soest kwam elke week een kleine man lopend naar Baarn, genaamd Johan Bridée. Hij had een stok over de schouder met daaraan aan de rugzijde hangend slopen met zgn. "ballenbussen" met boterballetjes etc. Het bijzondere aan deze man was dat hij aan de bovenlip een grote blauwachtige bult had.

De heer Looyenga met zijn bakfiets met aanhangwagen.

Als hij niet sprak slikte hij als het ware de bult in, maar als hij sprak kwam de bult naar buiten. Hij had dan ook de bijnaam Bultje. Als wij (mijn vriendin en ik) naar school gingen en hem tegenkwamen op de Torenlaan, konden wij het uiteraard niet nalaten om hem op luide toon met Bultje aan te spreken. Hij werd dan zeer boos en rende voor zover dat kon achter ons aan en dat vonden wij dan weer eng. Hij bracht wel eens een bezoek aan de familie Kraaijenhof aan de Eemstraat en kreeg daar wat te eten en te drinken. Omdat ik met de dochter bevriend was, zag ik hem daar wel eens binnen zitten en dan vond ik dat niet prettig. Iedereen weet ook nog wel de slogan van de wasserij van Kraaijenhof: "Iedere huisvrouw zingt de lof der wasserij van Kraaijenhof!"

Bultje sliep wel eens stiekem in het Zwitserse chaletje tegenover Peking.

Een andere bekende was Thijssie Ravenhorst, een typische kleine man die alle voetbalwedstrijden van Baarn, zowel uit als thuis, bijwoonde. Hij liep met een handkar met zeep, zeepoeder en "popjeblauw" (bleekmiddel) langs de deuren. Toen er tijdens de oorlog niet meer aan zeep te komen was, schakelde hij tijdelijk over op de verkoop van planten.

E.G. Baart.

WINKELN IN BAARN ANNO 1912

Wanneer ik zie met hoeveel gemak de tegenwoordige jeugd hun garderobe kan aanvullen, moet ik nog wel eens denken aan vroeger als mijn zus Annie en ik, o.a. tegen Pasen, nieuwe kleren moesten hebben.

Nu gaan ze een "tiener"zaak binnen, passen een spijkerbroek en enkele fleurige T-shirts en zien er weer vlot en modern uit.

Anno 1912 was dat een tijdrovende bezigheid. Om te beginnen moesten we met moeder een lange wandeling maken van de Ferd. Huycklaan naar de Brink, want daar achter de kerk woonde onze naaister, Alida Bongers. Haar vader was jarenlang Hoofd van de school geweest in de Lage Vuursche.

Nu hij pensioen had woonde het grote gastvrije gezin Bongers in een ruim huis achter de kerk in Baarn.

Er waren 7 dochters en 1 zoon, dus die grote woning was wel nodig.

Mijn moeder was voor haar huwelijk onderwijzeres bij de heer Bongers en daaraan bleef een goede vriendschap over met de familie.

Alida had boven haar atelier, daar stonden dozen met allerlei stalen waaruit we een keuze konden maken. Deze keer ging het om nieuwe jurkjes voor Annie en mij, de stoffen werden bekeken en betast tot we een keuze gemaakt hadden. Nu de modebladen op tafel! Als we het over het model eens geworden waren en de maten van ons nauwkeurig genoteerd

Uits. H. J. den Boer, naar photo van A. C. Boer.

De winkel van de dames Lagerwey, hoek Laanstraat/Spoorstraat.

waren, gingen we huiswaarts maar nu langs de zaak van de dames Lagerwey, hoek Laanstraat/Spoorstraat. Bij de twee zusters konden we garnering uitzoeken; er kwamen dozen met prachtig galon, met kant, zijde, fluwelen lint en alle soorten knopen op de toonbank. Ik vond dat als kind zo feestelijk, dat kiezen uit al die mooie dingen. Het was wel moeilijk, maar het lukte uiteindelijk toch.

En dan maar wachten op een briefkaartje van Alida, dat we moesten komen om te passen, garnering meebrengen!

Als het zover was togen we weer naar huize Bongers en bij het passen werd hier en daar nog iets veranderd tot het in orde was. Alida bracht zelf de jurkjes bij ons thuis, dus zo ver waren we al klaar. Maar... vroeger moest je altijd een hoed erbij dragen. Daarvoor gingen we naar de

Nieuwstraat bij juffrouw Roos. Ik zie haar nog voor me, een rijzige dame met blozende wangen en een klein brilletje op.

Die hoeden werden toen "kaal" verkocht, nl. zonder enige garnering. Dus kwamen ook hier weer de grote dozen tevoorschijn met bloemen, lint, veren, gespen en wat al meer. Het werd passen en nog eens passen voor we tevreden waren. Enige dagen later kwam het "loopmeisje" met een grote ronde, blauwe hoedendoos aan haar arm onze aankopen thuis bezorgen. Zo konden we met Pasen werkelijk op z'n "Paasbest" verschijnen.

L. Egmond-Pluim.

AKTIVITEITEN ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP

Het tweede Open Huis van de ARWE is toch nog succesvol afgesloten. Het aantal bezoekers in het weekeinde van 8 en 9 mei bleef i.v.m. het schitterende weer tot een minimum beperkt. Slechts een 40-tal belangstellenden konden we dat weekeinde begroeten. Hierop werd besloten de expositie met één weekeinde te verlengen om belangstellenden alsnog de kans te geven om te komen kijken. Dit bleek een zeer gewaardeerde geste te zijn. Het bezoekersaantal betekende voor een ARWE Open Huis een record. Niet minder dan een kleine 200 bezoekers kwamen naar de expositie kijken.

De reacties waren zondermeer positief te noemen, terwijl ook van de mogelijkheid eigen bezit te laten determineren en te dateren druk gebruik werd gemaakt. Een kleine greep uit de meegebrachte voorwerpen: een 15e eeuwse pijpaarden madonnabeeldje, delen van een Fries spreukenbord en een bodemfragment van een 17e eeuwse Chinese schaal, alle gevonden in de Praamgracht. Voorts een enorme Chinese vaas, ca. 50 cm hoog, gevonden in het IJ bij Amsterdam, een ronde houten bal van precies 5 kg zwaar, waarschijnlijk een voorloper van de kegelbal, die in het Eemdal gevonden is en verder een keur aan kruikjes, potten etc.

Voor het komend seizoen staat in elk geval een avondje restaureren c.q. copiëren op het programma. Bij voldoende

interesse zullen dit zeker twee avonden worden. Verder zijn we nog steeds niet klaar met het inventariseren van de ARWE-vondsten. Een deel zal, na beschrijving, worden overgebracht naar een kelder aan de G. Doulaan, welke ons ter beschikking is gesteld.

Voorts zal Hans Fokkens gevraagd worden om een meer algemene dialezing over archeologie te houden, terwijl Thomas Cleij ook nog een dialezing voor ons in petto heeft.

Hoewel de eerste kontaktavond pas in september is, betekent het niet dat de ARWE de komende zomermaanden helemaal niets doet. De Landesaufnahmen c.q. veldverkenning en de opgraving in Austerlitz gaan gewoon door. De leden die hieraan willen deelnemen, indien ze dit nog niet eerder gedaan hebben, kunnen dit kenbaar maken aan ondergetekende.

Verder wil ik iedereen nog een fijne, zonnige en interessante vakantie toewensen. Maakt u veel foto's en/of dia's en wilt u de ARWE-leden hiervan laten meegenieten? We maken héél graag gebruik van uw aanbod en het hoeft echt geen archeologische foto-/diaserie te zijn.

Iedereen veel plezier toegewenst in de komende vakantie-maanden en tot ziens op woensdag 2 september a.s.!

Jan van der Laan.

Dagelijks Bestuur van de Historische Kring "Baerne"

Voorzitter : F. Zorn
Secretaris : B. Braat
Penningmeester : E. v.d. Steeg

Secretariaat : B. Braat, Gerrit v.d. Veenlaan 2,
3743 DN Baarn. Tel. 02154 - 12523.

Ledenadministratie : N. Kuyt-Smit, Van Wassenaerlaan 16,
3742 AH Baarn.

De lidmaatschapskosten van de H.K. "Baerne" bedragen:

f 35,-- per jaar per gezin

f 25,-- per jaar voor een individueel lid

f 12,50 per jaar voor een jeugdlid (14 t/m 18 jaar)

Postadres van de H.K. "Baerne": Postbus 326
3740 AH Baarn.

Bankrekeningnummer : 30.47.28.292

Postbanknummer : 4192133

"Baerne" verschijnt viermaal per jaar.

Losse nummers à f 3,-- verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit,
Van Wassenaerlaan 16, 3742 AH Baarn.